

Zofia Sitko

Stowarzyszenie Bochniaków i Miłośników Ziemi Bocheńskiej

<https://orcid.org/0009-0000-2924-4955>

WŁADYSŁAW KIERNIK (1903–1920) – WYBITNY SPOŁECZNIK BOCHEŃSKI

STRESZCZENIE

Władysław Kiernik urodził się i wychował w Bochni, gdzie w 1897 roku zdał maturę. Ukończył prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim i uzyskał tytuł doktora. W Bochni pracował jako aplikant w Sądzie Powiatowym, z czasem otworzył własną kancelarię adwokacką. Angażował się w podniesienie poziomu oświaty i kultury młodzieży rzemieślniczej. Należał do władz samorządowych, udzielał się w organizacjach niepodległościowych i był członkiem różnych komitetów obywatelskich, np. Komitetu Grunwaldzkiego. Był orędownikiem oświaty dla ludu, walki z analfabetyzmem i organizowania spółdzielczości chłopskiej. Angażował się także w działalność niepodległościową jako sekretarz Powiatowego Komitetu Narodowego. W 1903 roku związał się z Polskim Stronnictwem Ludowym i stał się bliskim współpracownikiem Wincentego Witosa. Lider PSL „Piast”. Był członkiem Rady Obrony Państwa podczas wojny bolszewickiej. W drugim rządzie Wincentego Witosa objął stanowisko ministra spraw wewnętrznych, a w rządzie Aleksandra Skrzyńskiego – ministra rolnictwa. Zmarł w 1971 roku.

SŁOWA KLUCZOWE: BOCHNIA, XIX WIEK, XX WIEK, ORGANIZACJE NIEPODLEGŁOŚCIOWE, PROCES BRZEŃSKI, RUCH SPÓŁDZIELCZY, WŁADYSŁAW KIERNIK, WŁADZE SAMORZĄDOWE, RZĄD WINCENTEGO WITOSA

SUMMARY

WŁADYSŁAW KIERNIK (1903–1920) – A PROMINENT BOCHNIA COMMUNITY WORKER

Władysław Kiernik was born and raised in Bochnia, where he passed his matriculation exam in 1897. He graduated in law from the Jagiellonian University and obtained his Ph.D. In Bochnia, he worked as an apprentice in the County Court, and in time he opened his own law office. He was involved in raising the level of education and culture of young craftsmen. He was a member of the local government, was

active in independence organizations, and was a member of various civic committees, such as the Grunwald Committee. He championed education for the people, the fight against illiteracy, and the organization of peasant cooperatives. He was also involved in independence activities as a secretary of the District National Committee. In 1903, he joined the Polish People's Party (PSL) and became a close associate of Wincenty Witos. Leader of the PSL "Piast". He was a member of the Council for State Defence during the Bolshevik War. In Wincenty Witos's second government, he became Minister of the Interior, and in Aleksander Skrzyński's government, Minister of Agriculture. He died in 1971.

KEY WORDS: BOCHNIA, BRZESKO TRIAL, COOPERATIVE MOVEMENT, INDEPENDENCE ORGANIZATIONS, LOCAL GOVERNMENT, 19TH CENTURY, 20TH CENTURY, WINCENTY WITOS'S GOVERNMENT, WŁADYSŁAW KIERNIK

Władysław Kiernik urodził się w Bochni, 27 lipca 1879 roku. Był czwartym, a zarazem najmłodszym dzieckiem Franciszka Kiernika i Henryki z domu Köchler. Ochrzczony jako Ładysław Maciej, z czasem zaczął używać bardziej powszechnej formy imienia „Władysław”. Pierwsze imię otrzymał po ojcu chrzestnym (Ładysławie Pisz) oraz w związku z upodobaniem rodziców do świętego Ładysława z Gielniowa, patrona Warszawy; drugie – po dziadku po mieczu. Rodzicami chrzestnymi dziecka byli: Ładysław Pisz, drukarz i Józefa Hickel, żona urzędnika salinarnego¹.

Akt urodzenia i chrztu Władysława Kiernika. Archiwum Parafii św. Mikołaja Biskupa w Bochni, Liber Baptisatorum Bochnia, 1878–1889

Ojciec Władysława – Franciszek Kiernik², z wykształcenia inżynier, w 1876 roku przeniósł się do Bochni i pracował jako wyższy urzędnik salinarny. Czynn timer uczestniczył w gaszeniu pożaru w szybie Floris, w wyniku czego zachorował na zapalenie płuc i w połowie września 1884 roku zmarł³.

¹ Archiwum Parafii św. Mikołaja Biskupa w Bochni (dalej APMB), *Liber Baptisatorum Bochnia*, 1878–1889, T. 24, s. 25, poz. 204.

² Urodził się 22 marca 1845 r. we Lwowie, porucznik rezerwy armii austriackiej, społecznik, występował w bocheńskim teatrze amatorskim „Zuch”, organizował straż pożarną górników i organizację sportową górników – „Dębca” (informacje od Adama Kiernika, wnuka Władysława, uzyskane podczas rozmowy w Bochni, 8 sierpnia 2010 r.).

³ APMB, *Liber Mortuorum Bochnia*, 1881–1900, s. 89.

Pozostawił 32-letnią wówczas żonę⁴ i czworo małych dzieci. Najstarszy syn Stanisław⁵ miał 11 lat, córka Jadwiga⁶ – 9, kolejny syn Eugeniusz⁷ – 7 i najmłodszy Władysław – 5. Po śmierci ojca sytuacja materialna rodziny radykalnie się pogorszyła. Początkowo utrzymywali się wyłącznie ze skromnej wdowiej renty. Stanisław został oddany do korpusu kadetów, natomiast Władysław, jako uczeń bocheńskiego gimnazjum, od 12 roku życia udzielał korepetycji, zarabiając w ten sposób na utrzymanie rodziny. W szkole związał się z konspiracyjną organizacją „Przebudzeni”⁸, w której działał wraz z m.in.: Franciszkiem Bujakiem, Adamem Zechenterem i Karolem Fryczem. Kiernik brał też udział w innych kółkach niepodległościowych w latach 1893–1897⁹. W 1897 roku ukończył Gimnazjum w Bochni z wyróżnieniem¹⁰, następnie rozpoczął studia prawnicze i ekonomiczne w Uniwersytecie Jagiellońskim. Studiował prawo w latach 1897–1901. Uczestniczył w pracach Bratniej Pomocy Czytelni Akademickich, działającej przy uniwersytecie. 7 stycznia 1903 roku uzyskał tytuł doktora praw¹¹. Po studiach został aplikantem Sądu Powiatowego w Bochni, w latach 1902–1903 aplikantem Sądu Obwodowego w Rzeszowie oraz podjął pracę w kancelarii adwokackiej dra Ferdynanda Maissa, pełniącego równocześnie funkcję burmistrza Bochni. Związał się z jego córką – Marią Maissówną¹² i ożenił się z nią

⁴ Henryka Koehler Kiernik, urodzona ok. 1852 r. we Lwowie, zmarła w Poznaniu 4 maja 1926 r. (informacje od Adama Kiernika, 8 sierpnia 2010 r.).

⁵ Urodził się 18 lutego 1873 r. we Lwowie, ukończył Akademię Wojskową Wiener Neustadt, zmarł 2 maja 1915 r. jako kapitan piechoty, w wyniku ran odniesionych w bitwie pod Gorlicami (informacje z tablicy nagrobnej, Cmentarz komunalny przy ul. Orackiej w Bochni, sektor X, nr rzędu 1, nr grobu 4).

⁶ Urodziła się w 1875 r. w Dolinie. Wyszła za mąż za Edmunda Łasińskiego, nauczyciela, późniejszego dyrektora gimnazjum Magdaleny w Poznaniu. Zmarła w Krakowie w 1961 r. (informacje od Adama Kiernika, 8 sierpnia 2010 r.).

⁷ Urodził się 7 października 1877 r. w Bochni. W czasie I wojny światowej walczył w I Brygadzie Legionów. Z wykształcenia zoolog, profesor anatomii porównawczej, wybitny paleolog, członek Akademii Umiejętności w Krakowie, profesor zwyczajny Uniwersytetu Warszawskiego. Zmarł w Warszawie 13 maja 1821 r.

⁸ S. Kobiela, *Siła przyciągania. Z dziejów Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Króla Kazimierza Wielkiego w Bochni i Stowarzyszenia Bochniaków i Miłośników Ziemi Bocheńskiej*, Bochnia 2017, s. 196.

⁹ Muzeum im. prof. Stanisława Fischera w Bochni (dalej jako MB), sygn. MB-H/3388, List W. Kiernika na zjazd w 70. rocznicę I matury, 1962 r.

¹⁰ *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gymnazjum w Bochni za rok 1897*, Kraków 1897, s. 46.

¹¹ *Corpus studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51–1917/18. K–L*, red. K. Stopka, Kraków 2009, s. 181. Oryginalny dyplom doktorski Władysława Kiernika znajduje się w zbiorach Muzeum w Bochni, sygn. MB-H/3392.

¹² MB, sygn. MB-H/3389, Korespondencja Władysława Kiernika (kartki pocztowe, wysyłane do Marii Maiss w latach 1901–1902).

14 lutego 1903 roku¹³. Z tego małżeństwa urodziło się troje dzieci: Stanisław¹⁴, Zygmunt i Wanda. W roku 1908 Kiernik otworzył w Bochni własną kancelarię adwokacką¹⁵, którą prowadził do 1921 roku. W tych latach przejawiał wielką aktywność społeczną, polityczną i oświatową nie tylko na terenie własnego miasta, ale także powiatu.

Został prezesem Towarzystwa Młodzieży Rękodzielniczej „Ojczyzna”, mającego na celu podniesienie poziomu oświaty i kultury młodzieży rzemieślniczej oraz budzenie w tym środowisku patriotyzmu. Zamierzenie to realizowano poprzez organizowanie wykładów popularnonaukowych (np. w 1907 roku Kiernik wygłosił *O powstaniu w 1863*), działalność teatralną oraz przygotowywanie uroczystości związanych ze świętami narodowymi i ważnymi rocznicami historycznymi. Władysław Kiernik był również aktywnym działaczem Towarzystwa Szkoły Ludowej, Polskiego Stronnictwa Ludowego, ruchu spółdzielczego i przewodniczącym Wydziału Powiatowej Kasy Oszczędności. Należał do władz samorządowych, udzielał się w organizacjach niepodległościowych i był członkiem różnych komitetów obywatelskich, np. Komitetu Grunwaldzkiego, który w 1910 roku, w 500-lecie bitwy pod Grunwaldem, organizował odczyty, uroczyste akademie, wydawał broszury i kartki okolicznościowe oraz inicjował wyjazdy do Niepołomic w celu sypania Kopca Grunwaldzkiego. Działał też w Komitecie Obywatelskim niesienia pomocy Macierzy Śląskiej¹⁶. Komitet zbierał pieniądze na utrzymanie polskiej szkoły w Jaworzu na Śląsku i seminarium nauczycielskiego w Białej¹⁷. 26 listopada 1911 roku w Sali Rady Powiatowej odbył się wiec w sprawie polskiej. Jednym z obecnych był Gustaw Morcinek jako delegat Macierzy Śląskiej. Podał on statystykę szkół niemieckich, czeskich i polskich na Śląsku, dotychczasową działalność Macierzy Śląskiej i jej obecne

¹³ Archiwum Narodowe w Krakowie Oddział w Bochni (dalej jako ANBoch.), sygn. 30/305/2, s. 286, poz. 12. Akta stanu cywilnego Parafii rzymskokatolickiej w Bochni 1890–1919, Księga małżeństw 1890–1905.

¹⁴ Stanisław Józef Kiernik (1908–2001), pracownik ONZ w Nowym Jorku, na stanowisku dyrektora Sekcji Traktatowej w Międzynarodowym Biurze Prawnym Sekretariatu ONZ w latach 1946–1972, zmarł w USA, pochowany w Bochni (informacje z tablicy nagrobnej, Cmentarz komunalny przy ul. Orackiej w Bochni, sektor X, nr rzędu 1, nr grobu 4).

¹⁵ *Bochnia. Dzieje miasta i regionu*, red. F. Kiryk i Z. Ruta, Kraków 1980, s. 335.

¹⁶ Na czele tego komitetu stał dyrektor Gimnazjum Józef Kurowski, zastępcą był prof. Stanisław Świtalski, sekretarzem prof. Zdzisław Wilusz, skarbnikiem – Władysław Kiernik. Inicjatorami zawiązania tego komitetu byli: marszałek Rady Powiatowej Antoni Hanusz, burmistrz Ferdynand Maiss i proboszcz ks. Antoni Wilczkiewicz.

¹⁷ *Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1912*, Tarnów 1913, s. 8.

położenie. Na wiecu wyrażono uznanie dla niezłomnej postawy Polaków na Śląsku w walce z germanizacją; uchwalono, że Komitet będzie co roku organizował pomoc dla Macierzy Polskiej; ogłoszono kwestę publiczną na rzecz Macierzy Szkolnej; wezwano Koło Polskie w Wiedniu do bezwzględnego przeprowadzenia stosownej akcji celem wywarcia presji na rząd, by upaństwowił gimnazjum w Orłowej i seminarium oraz gimnazjum polskie w Białej; wezwano Koło Polskie do energicznego zajęcia się losem Polaków na Śląsku Cieszyńskim celem zapewnienia ludności polskiej faktycznego równouprawnienia w szkołach, sądach i urzędach. Kiernik zaapelował do obywateli bocheńskich o pomoc (w miarę możliwości finansowych) Macierzy Śląskiej i bronionym przez nią przed germanizacją i czechizacją kresom¹⁸. Był bardzo aktywnym działaczem TSL – organizacji, której celem była walka z analfabetyzmem, rozpowszechnianie oświaty i kultury, a także uświadomienie narodowe i budzenie patriotyzmu. Towarzystwo Szkoły Ludowej propagowało hasło: „W każdej wsi szkoła, w każdej szkole czytelnia”. Władysław Kiernik podejmował starania o zakładanie czytelnii (wypożyczalni) przy wiejskich, podbocheńskich szkołach. Inauguracji ich działalności zazwyczaj towarzyszyła mała uroczystość, połączona z wykładem. Przykładowo: w Gorzkowie i Buczynie zreferował temat *O znaczeniu oświaty, w Proszówkach – O potrzebie oświaty i obecnym położeniu narodu polskiego pod zaborem pruskim*¹⁹, w Ostrowie Królewskim – *Znaczenie Grunwaldu w dziejach Polski i O znaczeniu oświaty, w Szarowie – Znaczenie dziejowe dla Polski bitwy pod Grunwaldem*²⁰, w Baczkowie – *O znaczeniu oświaty i obowiązkach ludu polskiego*²¹. Zachęcał do czytania na wsiach takich pism jak: „Nowiny”, „Nowości Ilustrowane”, „Przyjaciel Ludu”, „Ojczyzna”, „Przewodnik Kółek Rolniczych” oraz „Wieniec i Pszczółka”. Był orędownikiem oświaty dla ludu i walki z analfabetyzmem, a przy tym organizowania spółdzielczości chłopskiej. Jako prezes Spółki Rolniczo-Handlowej „Jutrzenka”, aktywnie propagował oświatę rolniczą²². Dążył do stworzenia przez TSL wraz z Zarządem Kółek Rolniczych i Towarzystwem Okręgowym Rolniczym wspólnego frontu walki z analfabetyzmem, prowadzenia planowej i systematycznej pracy oświatowej w powiecie oraz tworzenia wzorowych gospodarstw włościańskich.

¹⁸ Informacje od Adama Kiernika (8 sierpnia 2010 r.).

¹⁹ *Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1907*, s. 15.

²⁰ *Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1910*, s. 14–15.

²¹ *Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1911*, s. 15.

²² MB, sygn. MB-H/3392/1, Korespondencja Władysława Kiernika.

Prowadził też, z dużą konsekwencją, propagandę antyalkoholową. Władysław Kiernik, obok Franciszka Szczepańskiego i księdza Szymona Piecha, należał do najbardziej czynnych wykładowców²³.

Był członkiem zarządu TSL, delegatem na walne zjazdy, które odbyły się np. w: Przemyślu (1906), Rzeszowie (1907) czy Jarosławiu (1909). Udzielał się w kilku sekcjach: gospodarczej, finansowej, wypożyczalnianio-czytelnianej i kino-teatralnej, natomiast sekcji wykładowo-obchodowej przewodniczył²⁴. Sekcja ta propagowała oświatę i naukę, a swoje cele realizowała poprzez głoszenie na terenie powiatu wykładów tematycznych, zarówno naukowych, jak i profilaktycznych (np. antyalkoholowych). Celem wykładów było nie tylko przekazanie wiedzy, ale także – nawet przede wszystkim – narodowe uświadomienie społeczeństwa. Kiernik wygłosił m.in. następujące referaty na tematy historyczne: *O znaczeniu Konstytucji 3 Maja oraz o obowiązkach Polaków wobec Ojczyzny*, *O powstaniu styczniowym, Grunwaldzkie dzieje*²⁵, *O Kazimierzu Wielkim, królu chłopków, Walki narodu polskiego o niepodległość, ze szczególnym uwzględnieniem roku 1863*, *O Konstytucji 3 Maja i jej twórcach*, *O znaczeniu Konstytucji 3 Maja i obowiązkach Polaków wobec Ojczyzny*, *O znaczeniu Litwy pod Grunwaldem. O obecnym położeniu narodu polskiego pod 3 zaborami. Z dziedziny oświaty: O potrzebie i znaczeniu oświaty*, *O obecnym stanie organizacji oświatowych i ekonomicznych w powiecie bocheńskim*²⁶, *O potrzebie oświaty i znaczeniu teatru włościańskiego*, *O znaczeniu oświaty i zadaniach TSL*²⁷, *O akcji oświatowej na kresach*²⁸.

Pod nadzorem Kiernika Towarzystwo Szkoły Ludowej zorganizowało w 1912 roku obchody 3 Maja w Bochni. Przygotowano okolicznościowe nalepki ze skrótem literowym TSL, które rozdano bochnianom w celu udekorowania nimi okien. Dodatkowo skutecznie zachęcono mieszkańców do zawieszenia na domach biało-czerwonych flag. Od rana orkiestra górnicza grała pieśni narodowe. O godzinie 9:00 odbyło się uroczyste nabożeństwo w kościele pw. św. Mikołaja, w którym licznie zgromadziła się młodzież szkół średnich, delegacje ludowe i publiczność. Ksiądz Wilczkiewicz wygłosił patriotyczne kazanie. Na popołudniowy program obchodów

²³ Bochnia. *Dzieje miasta...*, s. 326.

²⁴ *Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1910*, s. 3–6.

²⁵ 29 maja 1910 roku. *Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1910*, s. 13.

²⁶ 29 lutego 1912 roku. *Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1911*, s. 15.

²⁷ 23 października 1910 roku. *Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1910*, s. 14.

²⁸ 26 czerwca 1910 roku na uroczystości grunwaldzkiej na rynku w Bochni, tamże, s. 12.

złożyły się: koncert orkiestry górniczej na plantach, podczas którego panie z TSL-u kwestowały na „dar narodowy 3-go Maja”, przedstawienie amatorskie Towarzystwa „Ojczyzna” i zabawa taneczna²⁹.

Ze wzruszeniem wspominam zasłużonych w pracy tej [...] tych, z którymi współpracowałem jako sekretarz, a następnie przewodniczący tego koła. Niepodobna wyliczyć ich wszystkich, wspomnę choćby prof. Gimnazjum Ryszarda Ordyńskiego, prof. Stanisława Świtalskiego, dyr. J. Kurowskiego, nauczycieli Franciszka Szczepańskiego, Wojciecha Fietkę, sędziego St. Koniuszewskiego, kand. adwokat. Henryka Grodeckiego i wielu innych, bo całe niemal nauczycielstwo brało gorliwy udział w tej pracy, a nie mogę pominąć także ofiarnej pracy takich kobiet jak Zofia Szymanowiczowa, długoletnia kierowniczka Biblioteki Miejskiej, czy Helena Rutkowska³⁰.

Władysław Kiernik w 1913 roku został wybrany przewodniczącym bocheńskiego Koła TSL im. Marii Konopnickiej³¹. Oprócz tego nadal pracował w kilku sekcjach, a przewodniczył dwóm: wykładowo-odczytowej i kino-teatralnej. Pod jego kierunkiem działalność Koła bardzo się ożywiła. Szczególnie jest to widoczne w dwuletnim zestawieniu działalności sekcji, którymi zawiadywał. W 1911 roku odbyło się łącznie 51 wykładów, obchodów narodowych i przedstawień teatralnych, w 1912 roku 83, a w 1913 wykładów było 139 (w tym 50 z tzw. obrazami świetlnymi), obchodów narodowych 20, przedstawień teatralnych 5. Łącznie stanowi to 164 imprezy kulturalne. Zakładając, że przeciętna liczba uczestników wykładu wynosiła 50, to daje łącznie 8200 słuchaczy. W 1913 roku sekcja wykładowa przygotowała program kursu w rodzaju „uniwersytetu chłopskiego”. Program przewidywał następujące wykłady: wszechświat, człowiek, higiena, wychowanie, przeciwdziałanie alkoholizmowi, prawa i obowiązki obywatela w gminie, powiecie, kraju i państwie, formy rządu, dzieje Polski przed- i porozbiorowe, związki rolnicze, uprzemysłowienie kraju, sprawa emigracji. Kurs ten rozpoczęto w Stanisławicach. W innych miejscowościach miał być prowadzony od 1914 roku. Jednak wybuch I wojny światowej przerwał działalność TSL i udaremnił realizację podjętego zamiaru. Działając w TSL i kierując akcją oświatową na Bocheńszczyźnie, Kiernik przyczynił się też do powstawania organizacji rolniczych w terenie, takich jak kółka rolnicze w Dołuszycach,

²⁹ „Nowiny”, 1912, nr 103, s. 2.

³⁰ MB, sygn. MB-H 3388, List Wł. Kiernika do Prez. Pow. Rady Narod. w Bochni, 28 IX 1962.

³¹ *Sprawozdanie Zarządu Koła im. Marii Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1913*, Bochnia 1913, s. 3.

Kopalinach i Kurowie, spółki drenarskiej w Dołuszycach i spółki wodnej w Stanisławicach. Ta ostatnia wykonała meliorację znacznego obszaru gruntów, w tym pastwiska gminnego³².

Pod przewodnictwem Kiernika aktywnie działała również sekcja kino-teatralna. Jej ewidentnym sukcesem było wystawienie i udostępnienie publiczności kinoteatru „Zorza”, zwanego też teatrem świetlnym. Okazały budynek, przy ul. Sądeckiej w Bochni³³, według projektu Stanisława Zawadzkiego, został udostępniony w 1913 roku. Na posiedzeniach sekcji omawiano programy, dobór filmów, sposoby reklamy, częstotliwość przedstawień w tygodniu, odpowiedni repertuar dla młodzieży szkolnej etc. Sekcja dokonywała cenzury filmów, dbając o to, by nie obniżały one prestiżu TSL. Staraniem Kiernika bocheńscy kinomani mogli zobaczyć takie filmy jak: *Quo vadis* czy *Ostatnie dni Pompei*³⁴, a z polskiej tematyki: *Krwawa wola* – trzyczęściowy dramat na kanwie noweli Sienkiewicza *Szkice węglem* oraz *Kraków starożytnie królewskie miasto*³⁵.

Władysław Kiernik angażował się także w działalność niepodległościową. Jeszcze przed I wojną światową związał się ze Związkiem Strzeleckim, który założył w Bochni Tadeusz Jakubowski³⁶. W sierpniu 1914 roku powstał w Bochni Powiatowy Komitet Narodowy. Na jego czele stał Antoni Hanusz, potem Ferdynand Maiss. Władysław Kiernik został sekretarzem, a Władysław Siemieński skarbnikiem. Staraniem PKN prowadzono werbunek ochotników do Legionów Polskich³⁷. Zrekrutowano wówczas ok. 350 ochotników, którzy weszli w skład I i III batalionu 2 Pułku Piechoty Legionów Polskich. Bataliony wyruszyły z Bochni pod dowództwem kpt. Fabrycego i por. Jakubowskiego. Dla upamiętnienia czynu zbrojnego Bochnianie ufundowali Tarczę Legionów, którą uroczystie odsłonięto 9 kwietnia 1916 roku. Wcześniej, przez kilka miesięcy, społeczeństwo miasta wbijało symboliczne gwoździe do tarczy i składało datki. Ogółem na finansowe wsparcie Legionów zebrano 10 000 koron³⁸.

Kiernik działał też w samorządzie terytorialnym Bochni, w Radzie Miejskiej i Powiatowej już od 1903 roku. Równocześnie z nim, w tym samym

³² Tamże, s. 8–9.

³³ ANBoch, sygn. 30/1/2309, Akta miasta Bochni, s. 1–8.

³⁴ MB, sygn. MB-H/2647, zbiór afiszy.

³⁵ MB, sygn. MB-H/2608, zbiór afiszy.

³⁶ *Sprawozdanie zarządu Związku Strzeleckiego za czas od 3 I 1913 do 1 III 1914 r.*, Bochnia 1914, s. 5.

³⁷ ANBoch., sygn. 30/1/46, Akta miasta Bochni 1486–1945 [1950], Spis ochotników do Legionów.

³⁸ B. Wilkowicz, *Powstanie i działalność Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) na Ziemi Bocheńskiej w latach 1917–1918*, „Studia Historyczne”, T. 29 (1986), nr 4, s. 553–565.

roku, członkiem Rady Powiatowej został Adam Ruebenbauer³⁹. Ich współpraca i zaangażowanie w te same, lokalne sprawy, a także działalność polityczna⁴⁰, trwały przez kilkanaście lat.

Przed wyborami samorządowymi do Rady Miejskiej w 1913 roku wytworzyły się dwa obozy: pierwszy – skupiony wokół burmistrza i drugi – złożony z socjaldemokratów i opozycji mieszczańskiej (tu m.in. Józef Roman – urzędnik kolejowy, Jan Michalik – górnik oraz Edward Windakiewicz – wyższy urzędnik salinarny i dr Andrzej Wcisło – prawnik)⁴¹. Komitet magistracki, zwany też obywatelskim, stanowili: burmistrz dr Ferdynand Maiss, jego zięć Władysław Kiernik i Adam Ruebenbauer. Opozycja nazywała ich „triumwiratem”. Oprócz nich do komitetu magistrackiego należeli: Antoni Hanusz – notariusz, marszałek Rady Powiatowej, ks. Biliński, Jan Adolar Ossoliński – dyrektor Powiatowej Kasy Oszczędności, radny, Stanisław Pałka – nauczyciel, Ignacy Frey – sztygar, Wojciech Samek – kamieniarz, Seweryn Dziemborowicz – introligator, Józef Dobesz – fryzjer oraz Gustaw Müller – adwokat, radny, żydowskiego pochodzenia. Opozycja złośliwie komentowała, że do ww. komitetu należeli: inteligenci, półinteligenci i Żydzi. Zarzucano burmistrzowi Maissowi i Kiernikowi, że przez nich Bochnia „żydzieje”, że schlebiają Żydom dając koncesje na szynki, których wówczas było w Bochni aż 33, że Żydzi uzyskują w Radzie coraz większe wpływy. Filosemityzmu dopatrywano się i w tym, że Kiernik przy zakładaniu spółki spożywczej sprzeciwiał się dodaniu do nazwy firmy „chrześcijańska”, żeby Żydów nie drażnić⁴².

31 października 1918 roku Komitet Narodowy przejął władzę po rządach austriackich. Polska Komisja Likwidacyjna mianowała Władysława Kiernika komisarzem powiatu bocheńskiego, czyli pierwszym polskim starostą powiatu bocheńskiego.

Władysław Kiernik w 1903 roku związał się z Polskim Stronnictwem Ludowym, aktywnie uczestnicząc w różnych działaniach partii, jak np. w staraniach, mających na celu wprowadzenie powszechnego prawa wyborczego w Galicji oraz kampaniach wyborczych do austriackiej Rady Państwa i Sejmu Krajowego we Lwowie. Z czasem stał się bliskim współpracownikiem

³⁹ Od r. 1903 członek, a następnie wiceprezes (od r. 1910) Rady Powiatowej w Bochni, delegat (od r. 1906) także Rady do Rady Szkolnej Okręgowej, członek Wydziału Dyrekcji, potem zastępca dyrektora Powiatowej Kasy Oszczędności w Bochni. W 1911 r. pełnił funkcję marszałka powiatowego w Bochni.

⁴⁰ Adam Ruebenbauer od 1906 r. działał w Radzie Naczelnej PSL, a po rozłamie w partii w 1913 r. został członkiem pierwszego, prowizorycznego zarządu PSL-„Piast”, a następnie Naczelnej Rady Ludowej PSL-„Piast” (od 2 II 1914). Dwukrotnie wybierany na posła do parlamentu austriackiego w okręgu nr 41 (Brzesko–Wiśnicz) w kadencji 1907–1911 i 1911–1918.

⁴¹ *Bochnia. Dzieje miasta i regionu...*, s. 347.

⁴² Informacje od Adama Kiernika (8 sierpnia 2010 r.).

Wincentego Witosa. Kiedy na przełomie lat 1913 i 1914, w wyniku rozłamu w Polskim Stronnictwie Ludowym, powstała nowa partia polityczna PSL „Piast”, Kiernik, podobnie jak Ruebenbauer, został jednym z jej liderów⁴³. Brał udział w wiecach politycznych organizowanych w powiecie, a stojąc na czele Głównego Urzędu Ziemskiego prowadził sprawy parcelacji. Był pierwszym kandydatem do sejmiku na liście nr 1 z ramienia PSL „Piast” dla regionu bocheńskiego⁴⁴. Kiedy jednak Ruebenbauer w 1920 roku przeniósł się do Krakowa i zaprzestał działalności politycznej, to Kiernik po zakończeniu I wojny światowej rozwinął swoją aktywność, choć już poza Bochnią. Był członkiem Rady Obrony Państwa podczas wojny bolszewickiej, a następnie uczestniczył w polskiej delegacji pokojowej, prowadząc rokowania w Mińsku i Rydze, zakończone podpisaniem umowy o przedwstępnych warunkach pokoju z Rosją Radziecką. W drugim rządzie Wincentego Witosa objął stanowisko ministra spraw wewnętrznych, a w rządzie Aleksandra Skrzyńskiego – ministra rolnictwa⁴⁵.

Kiernik urodził się w tzw. średniej klasie społecznej. Dzięki skończonym studiom prawniczym, uzyskaniu tytułu doktorskiego, a przede wszystkim dzięki małżeństwu z córką burmistrza, awansował do ówczesnej bocheńskiej elity. Jednak kontakty z okolicznym chłopstwem, któremu często pomagał prawnie, uwrażliwiły go na sprawy ludu. Aktywnie włączył się w działalność ruchu ludowego, którego ideałom pozostał wierny będąc posłem, a potem pełniąc wysokie stanowiska ministerialne. Świadczą o tym słowa, które wygłosił na Plenum Sejmu Ustawodawczego 28 lutego 1919 roku:

Szanowni Panowie Posłowie. Kiedy nas wybierano, a wybierał nas lud, powiedziano nam: jeśli tam idziecie to nie dopuście do tego, zwłaszcza wy, prawnicy, żeby ustawy, jakie wyjdą z łona Sejmu miały takie paragrafy, jakie u nas w Galicji nazywano „austriackimi”, tj. takie, które z każdej strony inaczej czytać się dadzą. Ustawa musi być jasną i prostą, zrozumiałą dla ludu, bo jest przeznaczoną dla ludu, chłopca i mieszczanina. Nie może być w niej nic takiego, co by się dało dwuznacznie określić⁴⁶.

Mimo że opuścił Bochnię i pełnił wysokie stanowiska państwowe zawsze czuł się z nią związany, a bochnianom służył pomocą i radą. Wspierał rozwijające się inwestycje i prawdopodobnie realnie pomógł płk. Tadeuszowi

⁴³ *Bochnia. Dzieje miasta i regionu...*, s. 333.

⁴⁴ Tamże, s. 366.

⁴⁵ *Gazeta Lwowska*, 1925, nr 270, s. 1.

⁴⁶ MB, sygn. MB-H/3390. Korespondencja Wł. Kiernika, Fragment przemówienia posła Władysława Kiernika na Plenum Sejmu Ustawodawczego 28 lutego 1919 r., sygn. MB-H/3390.

Jakubowskiemu, ówczesnemu prezesowi Stowarzyszenia Bochniaków, który doprowadził do oddłużenia Bochni w Banku Gospodarstwa Krajowego w wysokości 313 449 zł.

W 1932 roku w efekcie procesu brzeskiego został oskarżony o udział w spisku, mającym na celu obalenie przemocą rządu i skazany na 2,5 roku pozbawienia wolności. Wówczas potajemnie wyjechał z Polski do Czechosłowacji i do kraju powrócił dopiero po wybuchu II wojny światowej.

Zmarł 23 sierpnia 1971 roku w Warszawie, ale został pochowany w rodzinnym mieście. Bochnia upamiętniła zasłużonego społecznika nazywając jedną z ulic (przy której mieszkał) jego nazwiskiem. W 2017 roku wojewoda małopolski wydał zarządzenie w sprawie zmiany nazwy ulicy Kiernika w związku z jego oskarżeniem w procesie brzeskim.

25 maja 2023 roku, po ponad 90 latach od wyroku Sąd Najwyższy uniewinnił oskarżonych wówczas polityków Centrolewu, wśród nich bocheńskiego społecznika, Władysława Kiernika.

BIBLIOGRAFIA

ARCHIWALIA

Archiwum Narodowe w Krakowie Oddział w Bochni [ANBoch.]

Sygn. 30/1/2309, Akta miasta Bochni, Sprawy budowy teatru kinematograficznego w mieście Bochni 1919–1948

Sygn. 30/1/46, Akta miasta Bochni, 1486–1945 [1950], Spis ochotników do Legionów

Sygn. 30/305/2, Akta stanu cywilnego Parafii rzymskokatolickiej w Bochni 1890–1919, Księga małżeństw 1890–1905

Archiwum Parafii św. Mikołaja Biskupa w Bochni [APMB]

APMB Liber Baptisatorum Bochnia, 1878–1889

APMB Liber Mortuorum Bochnia 1881–1900

Muzeum im. prof. Stanisława Fischera w Bochni [MB]

Sygn. MB-H/3389, Korespondencja Władysława Kiernika (kartki pocztowe, wysyłane do Marii Maiss w latach 1901–1902)

Sygn. MB-H/3392/1, Korespondencja Władysława Kiernika

Sygn. MB-H/3390, Korespondencja Wł. Kiernika, Fragment przemówienia posła Władysława Kiernika na Plenum Sejmu Ustawodawczego 28 lutego 1919 r.

Sygn. MB-H 3388, List Wł. Kiernika do Prez. Pow. Rady Narod. w Bochni, 28 IX 1962 r.

Sygn. MB-H 3388, List Wł. Kiernika na zjazd w 70 rocznicę I matury, 1962 r.

Sygn. MB-H/2608 i MB-H/2647, Zbiór afiszy

ŹRÓDŁA

- Corpus studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51–1917/18*, red. K. Stopka, Kraków 2009
- „Gazeta Lwowska”, 1925, nr 270, s. 1
- „Nowiny”, 1912, nr 103, s. 2
- Sprawozdanie c.k. dyrekcji Gimnazjum w Bochni za rok 1896/1897*, Kraków 1897
- Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1907*
- Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1910*
- Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1911*
- Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1912*, Tarnów 1913
- Sprawozdanie Zarządu Koła im. Maryi Konopnickiej Towarzystwa Szkoły Ludowej w Bochni z działalności za rok 1913*, Bochnia 1913
- Sprawozdanie zarządu Związku Strzeleckiego za czas od 3 I 1913 do 1 III 1914 r.*, Bochnia 1914

OPRACOWANIA

- Bochnia. *Dzieje miasta i regionu*, red. F. Kiryk i Z. Ruta, Kraków 1980
- S. Kobiela, *Siła przyciągania. Z dziejów Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Króla Kazimierza Wielkiego w Bochni i Stowarzyszenia Bochniaków i Miłośników Ziemi Bocheńskiej*, Bochnia 2017
- B. Wilkowicz, *Powstanie i działalność Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) na Ziemi Bocheńskiej w latach 1917–1918*, „*Studia Historyczne*”, T. 29 (1986), nr 4, s. 553-565